

אויבים מבית: פקיסטן בין הידברות למלחמה בטליבאן

מירב משאלי-רם

בשנתיים האחרונות פקיסטן זוכה, שלא בטובתה, לנוכחות תדירה בכותרות החדשות בעולם, המשרטטות תהליך מתמשך של הסלמה. התחזקות הטרור האסלאמי, רצח בנזיר בוטו, מהפך בבחירות הכלליות בראשית 2008 והתפטרותו של הנשיא מושארף אחריהן הם חלק משורת אירועים המעידים על התערערת היציבות של המדינה. פקיסטן מוצאת את עצמה בעין הסערה, נדרשת להגדיר מחדש את מדיניותה אל מול ארגונים שפעלו עד לא מכבר בחסותה ונעשו בשנים האחרונות אויבי המדינה. הטרור המתעצם בפקיסטן – בהיותו מורכב משילוב של אלמנטים מקומיים, אזוריים ובינלאומיים – הוא חוליה מרכזית בג'האד העולמי, והוא בבחינת אתגר משמעותי במאבק הבינלאומי המתנהל נגדו.

הטרור האסלאמי שהתבסס בדרום אסיה, בעיקר באזורי הגבול בין אפגניסטן לפקיסטן, מושך אליו תשומת לב ומאמץ בינלאומי נרחב. הזיקה ההדוקה המתקיימת בין האוכלוסייה משני צדי הגבול קושרת בין המלחמות המתחוללות בפקיסטן ובאפגניסטן, והשלכותיהן חורגות הרבה מעבר לזירה האזורית. אלא שהפעם, לאסלאם הקיצוני השוטף זה מכבר מדינות רבות במערכת העולמית מצטרף מרכיב שבטי – זהות אתנית המשולבת בקנאות דתית. הקשרים בין השבטים הפשטונים באפגניסטן ובפקיסטן הם בסיס לשיתוף פעולה בין הארגונים ולגיוס תמיכה בקרב אוכלוסיית השבטים. הזהות המוסלמית והשבטית המשותפת טומנת בחובה סכנה להתעוררות אתנו־לאומית שתציית את הסכסוך הטריטוריאלי הישן בין שתי השכנות ותאיים על שלמותן, בעיקר על זאת של פקיסטן.

הטרור המתעצם בפקיסטן קשור בכל מאודו בארגוני הג'האד המקעקעים את יסודותיה של אפגניסטן כבר שלושה עשורים. הטליבאן האפגני הוא בעיקרו יצירה פקיסטנית – רוב מנהיגיו הם בוגרי המדרשות שצמחו בפקיסטן בשנות השמונים.

ד"ר מירב משאלי-רם היא מרצה ליחסים בינלאומיים במחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר-אילן

פקיסטן ראתה במלחמה באפגניסטן הזדמנות לקדם את מטרותיה בהקמת ממשל פשטוני ידידותי, וסייעה למוג'הדין האפגנים במלחמתם נגד הסובייטים. בתוך כך, בקוצר ראות, טיפחה פקיסטן תרבות ג'האדית באזורים השבטיים שלה – את הפרות שלה היא קוצרת עכשיו. ב־1997 הזהירה שגרירות ארצות הברית בפקיסטן כי הדגם הטליבאני של האסלאם המיליטנטי שהשתלט על אפגניסטן עלול "להדביק" את פקיסטן. באותה שנה הזהיר דו"ח של משרד הפנים הפקיסטני כי ארגונים מיליטנטיים דמויי טליבאן מתפשטים בקרב האזורים השבטיים ומסכנים את שאר המדינה,¹ אולם באסלאמאבאד נראתה הסכנה רחוקה, דאגה ליום אחר. בתוך פחות מעשור היום הזה הגיע: פקיסטן מתמודדת עם טליבאן מקומי הקורא תיגר על המשטר שלה ועל זהותה, מערער את יציבותה. עכשיו, כשהיא נדרשת למדיניות מעודכנת ומותאמת למציאות המשתנה, קולות מהעבר מעכבים אותה. מערכת היחסים המורכבת שטווה הממסד עם ארגוני טרור במשך שנים ממשיכה להיות מקור לבלבול ולחוסר עקביות במדיניות של פקיסטן בנוגע לאיום הג'האדי מבית.

הרצועה השבטית – קרקע פורייה לאסלאם רדיקלי

עם אוכלוסייה בת חמישה מיליון וחצי איש, הסובלת מהזנחה ממסדית חריפה ומתמשכת – עוני, בערות ותת־פיתוח כלכלי החמורים ביותר בפקיסטן – האזורים השבטיים (FATA) הם קרקע פורייה לאסלאם רדיקלי ולתהליך השתלטות של מנהיגים דתיים, שהחל במגמת אסלאמיזציה בשנות השמונים והגיע לשיאו הנוכחי בטרור טליבאני מקומי, בן דמותו של הטליבאן הפונדמנטליסטי והברוטלי באפגניסטן.

לפלישת ארצות הברית לאפגניסטן הייתה השפעה מכרעת על תהליך הטליבאניזציה בפקיסטן ועל הידרדרות היציבות הפנימית שלה. המתקפה נגד הטליבאן באפגניסטן לא הביסה ולא העלימה אותם. היא

דחקה את הטליבאן מקאבול לדרום המדינה ולמזרחה וייצאה את הפעילות שלהם לפקיסטן השכנה, שם מצאו מחסה ובסיס להתארגנות באזורים השבטיים, סמוך לגבול עם אפגניסטן. המתקפה מצד ארצות הברית עוררה בקרב בני השבטים הפשטונים רצון להצטרף למלחמת הקודש נגד הפולש הזר לצד אחיהם האפגנים. ממשלת פקיסטן והמנהיגים השבטיים אסרו את ההצטרפות

לפלישת ארצות הברית לאפגניסטן הייתה השפעה מכרעת על תהליך הטליבאניזציה בפקיסטן ועל הידרדרות היציבות הפנימית שלה.

למלחמה ועוררו את זעם הצעירים, שתהו איך פוליטיקה וסיוע כלכלי משנים את הגדרות המלחמה: הג'האד שניהלו נגד הסובייטים בעידוד הממשלה נהיה טרור מרגע שניצבה ארצות הברית במרכז התמונה.

בחלוף שנתיים מתחילת המלחמה באפגניסטן הלכו והחמירו השלכותיה על פקיסטן הסמוכה: האזורים השבטיים יצאו מכלל שליטה של הממשלה. המחוז האוטונומי שנשלט מתמיד בידי מנהיגים מקומיים תוך כדי אחיזה רופפת בלבד של המדינה, עבר לשליטה של מנהיגים דתיים רדיקליים המתמרדים נגד הממשלה. הרצועה השבטית נעשתה בסיס התארגנות ופעולה לארגונים אסלאמיסטיים שונים, ברמה לאומית, אזורית וגלובלית, שיש בהם, מלבד טליבאן, אפגנים ופקיסטנים, ומלבד פעילי אל-קאעדה, גם צ'צ'נים, אוזבקים וערבים ממדינות שונות, והמגמה נמשכת. המלחמה שכוחות הקואליציה מנהלים באפגניסטן נקלעה למבוי סתום, ולא זו בלבד שהיא אינה מניבה את תבוסת הטליבאן ואל-קאעדה או את לכידתו של אוסאמה בן-לאדן אלא שבשנתיים האחרונות ניכר כי אלה הצליחו להתארגן ולהתחזק והם שולטים בחלקים ניכרים בדרום אפגניסטן ובמזרחה וכן באזורים מסביב לבירה. תהליך דומה מתרחש בו בזמן בפקיסטן, וזה מתבטא בהתפשטות הטליבאן אל מחוץ לרצועה השבטית ובאחיזה שתפסו בפרובינציה הצפון-מערבית (NWFP), בעמק סוואט ובסביבותיה. מכאן האיום על הביטחון הפנימי ועל שלמות המדינה נעשה חמור ומוחשי הרבה יותר.

ההצלחות של הטליבאן בפקיסטן מחזקות גם את אל-קאעידה – מגדילות את מרחב התמרון שלו ואת יכולת הגיוס של לוחמים צעירים, אפגנים, פקיסטנים וזרים. כאוס הוא סביבה נוחה לאל-קאעידה, והוא פועל בתיאום ואף בשיתוף פעולה אופרטיבי גובר והולך עם הטליבאן, אולם בצד השיתוף יש גם הבחנה. מולה עומר הסביר את ההבדל בין הארגונים בכך שמטרת הטליבאן היא גירוש החיילים האמריקאים מאפגניסטן, ואילו המטרה של אל-קאעידה היא ג'האד. גם אם אפשר להטיל ספק בהגבלת המטרות שמנהיג הטליבאן האפגני מכריז עליהן,

ההבחנה בכל זאת תקפה: הטליבאן הוא בעיקר ארגון לאומי, ואילו אל-קאעידה הוא שחקן בינלאומי. כל עוד פועלים בזירה כוחות זרים, בייחוד מערביים, יש בסיס איתן לשיתוף פעולה בין הארגונים. אם אלה יישארו פעילים לאחר יציאת הכוחות הזרים, לא בטוח כלל שהמטרות שלהם יעלו בקנה אחד. הטליבאן ספגו את הזעם של ארצות הברית ושילמו את מחיר הטרור שביצע אל-קאעידה ב־11 בספטמבר. ספק אם יהיו מוכנים לכך שנית. דובר הטליבאן הסביר לאחרונה כי אל-קאעידה מתקבל באפגניסטן בברכה, אך לא שכח להדגיש שהם

ההצלחות של הטליבאן בפקיסטן מחזקות גם את אל-קאעידה – מגדילות את מרחב התמרון שלו ואת יכולת הגיוס של לוחמים צעירים, אפגנים, פקיסטנים וזרים.

אורחים במדינה: "אנחנו הבוסים", הזכיר לאורחיו.² מערכת יחסים קרובה ועם זאת מורכבת בין הארגונים מתקיימת גם מעבר לגבול, בפקיסטן.

פקיסטן וארגוני הטרור – יחסים אמביוולנטיים וקוצר ראות

הממשל בפקיסטן, בראשות הנשיא אסיף עלי זרדארי, מחויב למלחמה במיליטנטים המוסלמים, האחראים לרצח של ראש מפלגת העם, אשת הנשיא, בנזיר בוטו; אבל יחסי פקיסטן והטליבאן במשך השנים מורכבים יותר – לא זו בלבד שהמדינה יצרה וטיפחה את הגידול הזה אלא שלאורך זמן היא ראתה בו השקעה וסירבה לנקוט אמצעים משמעותיים להגבלת השפעתו. גורמי הביטחון טיפחו את הארגונים שפעלו נגד הודו בקשמיר, ונתנו מחסה ותמיכה לכאלה שפעלו נגד הסובייטים באפגניסטן. גם לאחר פלישת ארצות הברית לאפגניסטן וכינון שיתוף הפעולה אתה סירבה פקיסטן לנתק את קשריה עם ארגוני הג'האד: האמריקאים היום כאן ומחר לא, הפשטונים לעומת זאת, אפגנים ופקיסטנים, יישארו. לכן מוטב לטפח ולשמר את היחסים את הקבוצה הדומיננטית באפגניסטן כפוליסה לעתיד היחסים בין המדינות, לרבות הסטטוס קוו לאורך הגבול.

וכך, גם כשפקיסטן נוכחת כי הג'האד מופנה נגדה, נראה שהיא מעדיפה למקסם רווחים קצרי טווח על חשבון קידום מטרות ארוכות טווח. חוששת מפני תבוסה באזורים השבטיים, שתעורר את הפשטונים לדרוש היפרדות בעידוד קאבול, אסלאמאבאד מבחינה בין הטליבאן המקומי, הקורא תיגר על המשטר, ובין הטליבאן האפגני, שלפי שעה איננו בבחינת איום על המדינה ועל הצבא – נגדו היא משקיעה מאמץ מוגבל, למורת רוחם של האמריקאים. ממילא הסכנה האמתית על פי תפיסת הפקיסטנים טמונה בהודו המתעצמת ממזרח, וזו מאיימת על פקיסטן הרבה יותר מכל קבוצה מורדת מבית.

אולם מבט בקבוצות הטליבאן השונות מגלה שהתמונה סבוכה עוד יותר. בקרב הארגונים מתקיימים חילוקי דעות על מטרות וכן יריבויות אישיות בין מנהיגים. לפיכך מלבד ההבדל בין טליבאן פקיסטנים ובין אפגנים, יש הבחנה בין אלה הנאבקים במשטר בפקיסטן ובין אלה המתנגדים לתקיפת מוסלמים ומבקשים להתרכז במלחמת קודש נגד הכוחות הזרים, חיילי נאט"ו וארצות הברית. לפיכך פקיסטן מבחינה בין טליבאן "טובים" ובין טליבאן "רעים" ומגייסת אנשי טליבאן הנחשבים בעיניה מתונים לסייע לה במאבק נגד קבוצות הנלחמות נגד הצבא. אלה אינם מסתירים את הקשרים שלהם עם אל-קאעידה ואת הכוונה להמשיך ולהילחם באמריקאים. זהו משחק מורכב ומסוכן. מלבד ניגוד האינטרסים הברור מול ארצות הברית, השואפת לייצב את אזור הגבול בין שתי המדינות ולמגר את הטרור הטליבאני באפגניסטן, שיתוף הפעולה עם קבוצות טליבאן מעורר תהייה בנוגע ליכולת הראייה של פקיסטן לטווח הארוך. ניסיון העבר היה צריך ללמד מדינות שסובלנות כלפי ארגוני טרור, גם כאלה שמקדמים את מטרותיה של המדינה בטווח הקרוב, עלולה לחזק אותם עד לרגע שאובדת לגמרי השליטה על פעילותם והם מפנים אותה נגד תומכיהם לשעבר. הדוגמאות לכך, גם בדרום

אסיה, רבות. לאחרונה התבטא הנשיא זרדארי בעניין זה, והתוודה בפומבי על חלקה הפעיל של ארצו בהקמת ארגוני טרור אסלאמיסטיים ובטיפוחם, כחלק ממדיניות חוץ מכוונת שהונהגה בנוגע להודו ולאפגניסטן: "הטרוריסטים של היום היו הגיבורים של אתמול, עד שאירועי 11 בספטמבר התרחשו והם החלו לצוד גם אותנו", אמר.³ מוטב כי התובנה הזאת תקבל גם ביטוי אופרטיבי: על פקיסטן להבין שהיכולת של הטליבאן האפגני להמשיך לפעול נגד ארצות הברית ונאט"ו באפגניסטן, מתוך אזורים בטוחים בפקיסטן, מאיימת לא רק על השכנה אלא גם על המארכת. התרבות הג'האדית שכבר חלחלה בפקיסטן והחלה להתפשט אל מחוץ לאזורים השבטיים היא האיום האמיתי על עתידה של פקיסטן – על זהותה, על יציבותה ועל שלמותה הטריטוריאלית בעתיד.

גורם מפתח במערכה הוא כמובן צבא פקיסטן, השולט למעשה במדיניות החוץ והביטחון, לרבות תכנית הגרעין של פקיסטן. גם שירותי הביון רבי-העצמה, הכפופים רשמית לממשלה, נתונים במידה רבה לשליטה של הצבא. כדי לשמור על מעמדו הפוליטי בציבור נשען הצבא על אויב חיצוני חזק בדמות הודו ועל לכידות תרבותית בדמות האסלאם. האסטרטגיה העיקרית שלו בשנים האחרונות התמקדה במאזן כוחות מול הודו בשילוב טרור נגדה, בעיקר בקשמיר, וביצירת עומק אסטרטגי באפגניסטן כאסטרטגיה אזורית משלימה. המלחמה בטרור האסלאמי מבית, שלא נתפס עד לאחרונה כאיום מהותי על המדינה, הייתה טקטיקה ולא הייתה מגובשת ונחרצת.

בעוד הקשר של הצבא ושירותי הביון עם ארגוני טרור בעבר איננו מוטל בספק, ואילו הקשרים ביניהם כיום נתונים להערכות שונות. במקרה הרע הצבא מגייס לעזרתו קבוצות טליבאן שמשרתות אינטרסים פנימיים ואזוריים שלו, במקרה הגרוע יותר והסביר פחות, גורמים בתוך הצבא ובשירותי הביון משתפים פעולה גם עם קבוצות שפועלות נגד המדינה. יש בצבא גורמים הסוברים כי הטליבאן פונה נגד הממשלה רק בשל הברית שכרתה עם ארצות הברית. ברגע שייפסק שיתוף הפעולה עם האמריקאים, לשיטתם, יחזרו הארגונים לפעול בתאום עם הצבא, כבעבר.

עם זאת, נדמה כי גם האליטה הצבאית רואה את אבדן השליטה של גורמי הביטחון על המפלצת שייצרו, אלא שתהליך ההתפכחות, אם אכן ישנו כזה, הוא אטי, ואילו איומי הטרור מתעצמים במהירות. למערכה הנוכחית נגד הטליבאן קדמו ניסיונות שונים לרסן את המיליטנטים הפורקים עול. הצבא אחראי להסכם שנחתם עם הטליבאן בפברואר השנה, שאפשר להם להשליט את ההלכה האסלאמית בעמק סוואט. קדמה להסכם סדרה של מבצעים צבאיים כושלים שנוהלו באזורים השבטיים מ-2004, אשר גבו את חייהם של אלפי חיילים ואזרחים. אלה, לא זו בלבד שלא החלישו את הארגונים האסלאמיים אלא שאף ביצרו את מעמדם.

שינוי ביחסו של הצבא לארגוני הטרור החל להסתמן לאחר הפרת ההסכם בידי הטליבאן, שלא עמדו בהתחייבות להתפרק מנשקם ולא להתפשט אל מעבר לאזורים המוסכמים בפרובינציה הצפון-מערבית. בחודשים האחרונים נראה כי הצבא מנהל לראשונה מלחמה נחושה ומאורגנת נגד ארגוני הטרור בצפון-מערב ובאזורים השבטיים.

אלא שהבסת הטליבאן ואל-קאעידה אינה נראית באופק. הלחץ הגובר עליהם באזורים הצפון-מערביים עלול לדחוק אותם דרומה לבלוצ'יסטן. הפרובינציה העשירה בגז יודעת כבר שנים רבות מאבק אלים של לאומנים בלוצ'ים נגד הממשלה וכן מתקפות על איראן השכנה, שהביאו למתיחות בין המדינות. לאל-קאעידה ולטליבאן יש היסטוריה של שיתוף פעולה עם ארגוני טרור בבלוצ'יסטן, והדבר עשוי לאפשר לתנועת הטליבאן הפקיסטני לחבור אל המיליטנטים המקומיים ולקבל מחסה בפרובינציה הגדולה בפקיסטן. התפתחות כזאת תעביר חלק מבעיית הטרור האסלאמי לגבול פקיסטן-איראן ותחמיר את האיום הבלוצ'י על יציבות המדינה.

גם בקרב הציבור הרחב קיימת שניות בנוגע למלחמה בטליבאן: מצד אחד ישנה התנגדות בסיסית לאסלאם הקיצוני בפרשנות הטליבאן, ומצד אחר שוררת התנגדות עזה עוד יותר למלחמה הפנימית המתנהלת בחסות ארצות הברית. כך, בעוד הציבור ומפלגות האופוזיציה תומכים במערכה הצבאית נגד הטליבאן, קיימת עוינות רבה כלפי תקיפותיה של ארצות הברית בשטחה. רבים בפקיסטן מאשימים את ארצות הברית בכאוס שנוצר, קודם כול בכך שמימנה את המוג'הדין בשנות השמונים והסתלקה מהזירה מיד בסיום המלחמה באפגניסטן, ולאחר מכן בעקבות 11 בספטמבר, בכך שדחפה את פקיסטן למלחמה שנחשבת אמריקאית בעיקרה.

אולם למרות ההידרדרות המהירה בביטחון הפנימי, עדיין האיום איננו מוחשי דיו מחוץ לאזורים הצפון-מערביים ולא נראית התעוררות המונים נגד הטליבאן. המחאה המעטה שנראתה עד כה באה מקרב קבוצות העילית המשכילות במרכזים העירוניים באסלאמאבאד ובלאהור, בייחוד בעקבות חדירת הטליבאן לפנג'אב. למעשה, מעטים בלבד מאמינים כי הטליבאן מסוגל להשתלט על המדינה כולה. בעיצומה של המתקפה בעמק סוואט הראו סקרים פנימיים שהציבור מדרג את הכלכלה כבעיה החמורה ביותר של פקיסטן, לפני איום הטרור וקודם לבעיית הפליטים בארצם, שברחו מאזורי הלחימה.⁴

מורכבות המערכה: יציבות פנימית, מעמד אזורי והאינטרסים של ארצות הברית

ההתמודדות עם ארגוני הטרור בשטח פקיסטן קשורה למטרות רחבות יותר שארצות הברית מקדמת באזור, ובמוקד שלהן – אפגניסטן. לכן מדיניותה של פקיסטן תלויה במידה רבה באינטרסים של ארצות הברית, בסיוע שארצות הברית נותנת לה ובלחץ שהיא מפעילה.

האסטרטגיה של ארצות הברית בזירה הדרום-אסיאתית, Af-Pak, מדגישה את הזיקה ההדוקה בין אפגניסטן לפקיסטן. באפגניסטן הוחלף לאחרונה מפקד הכוחות האמריקאיים מתוך שאיפה להכניס רוח תקיפה יותר לפעילות הצבאית. הנשיא אובמה הכריז על תגבור ניכר של הכוחות האמריקאיים באפגניסטן – תוספת של 21 אלף חיילים עד סוף השנה. לעומת זאת, בפקיסטן אין כוונה להכניס חיילים אמריקאים למלחמה. עדיין צבא אפגניסטן איננו כשיר לנהל את המלחמה בכוחות עצמו ונזקק לחיילים זרים שינהלו את המערכה, ואילו צבא פקיסטן נלחם בארגוני הטרור בארצו תוך כדי קבלת סיוע חיצוני, ובכללו מימון, אימון וייעוץ למלחמה בטרור.

עד כה הזיקה בין שתי זירות הלחימה מזיקה לפקיסטן. הלחץ הגובר מצד ארצות הברית בדרום אפגניסטן צפוי להגביר מעבר של לוחמי טליבאן ופליטים אפגנים לפקיסטן ולהסלים עוד את המאבק שם. ארצות הברית ובריטניה, שותפתה העיקרית למערכה באפגניסטן, ערות לגלישה הזאת, ומטוות אסטרטגיה של פעולה מתואמת בשתי הגזרות, לרבות שיפור התיאום הביטחוני-מודיעיני בין המדינות השכנות וכינון עמדות שמירה משותפות לאורך הגבול. המטרה של ארצות הברית היא לייצב את אזור הגבול משני צדיו כדי לחנוק את המערכה שהטליבאן מנהלים בדרום אפגניסטן – לשם כך נדרשת הפעלת לחץ על צינורות החמצן המגיעים

מפקיסטן. הציפייה הבסיסית היא שפקיסטן תחדל מלשמש אזור בטוח לפעילות של אל-קאעידה, טליבאן ושאר ארגוני הטרור הפועלים בתחומה וממנה החוצה. הדרישה המינימלית היא שגורמי הביטחון יינתקו את קשריהם עם ארגוני הג'האד: זהו אינטרס של ארצות הברית, אינטרס של המדינות השכנות, ולמעשה גם אינטרס של פקיסטן. חשיבותה של פקיסטן כשותפה מרכזית במלחמה נגד הטרור, כמו שהוגדרה על ידי ארצות הברית, עומדת למבחן מעשי.

הלחץ הגובר מצד ארצות הברית בדרום אפגניסטן צפוי להגביר מעבר של לוחמי טליבאן ופליטים אפגנים לפקיסטן ולהסלים עוד את המאבק שם.

מעורבותה של ארצות הברית דרושה לפקיסטן כדי להתמודד עם איומי הג'האד, ומנגד היא פועלת גם לרעתה. הטליבאן הם בעיקרם בעיה מקומית – מיליטנטים הפועלים בשם האסלאם, מתוך פרשנות קיצונית ושימוש באמצעי כפייה ברוטליים,

במדינה שאין בה תמיכה רחבה למפלגות אסלאמיות רדיקליות. דווקא המעורבות הזרה מגבירה את רגשות ההזדהות אתם ואת יכולת ההתפשטות והגיוס שלהם. האויב הזר אף מעודד את שיתוף הפעולה בינם ובין אל-קאעידה, שעוסק בטרור עולמי, ומרחיב את גבולות הגזרה של המערכה. מכאן הפרדוקס – אמנם ארצות הברית היא חלק מהפתרון, אך היא גם חלק מהבעיה. בפקיסטן מאשימים את ארצות הברית כי לא זו בלבד שדחפה אותם למלחמה המשרתת מטרות של ארצות הברית וכבר גבתה את חייהם של יותר מאלפי חייילים פקיסטנים אלא שמדיניותה אינה מעידה על דאגה כנה לאינטרסים של פקיסטן: ארצות הברית, כך נטען, מחלישה את מעמדה של פקיסטן בזירה האזורית – היא פוגעת בהשקעה ארוכת הטווח שלה באפגניסטן, ומנגד מחזקת את הודו, יריבתה הגדולה. ארצות הברית, טוענים באסלאמאבאד, הכירה למעשה בנשק הגרעיני של הודו, מהדקת את היחסים הביטחוניים אתה ואינה לוחצת עליה להגיע לפתרון בקשמיר. אם לא די בכך, ארצות הברית גם מחזקת את היחסים בין דלהי לקאבול ואת השפעתה של הודו באפגניסטן.

סיכום: מהות האיום על פקיסטן והשלכותיו

במעגל הפנימי הטרור האסלאמי מאיים על הזהות ועל האינטגרציה הטריטוריאלית של פקיסטן. יותר מסכנת השתלטות של ארגוני טרור על המדינה ועל מתקני הגרעין שלה, האיום המוחשי הוא ארוך טווח וקשור לתרבות האסלאמיסטית המתפשטת אל מחוץ לאזורים השבטיים ומעבר לפרובינציה הצפון-מערבית. במיוחד יש לתת את הדעת לאלפי המדרשות הפועלים במדינה – בתי הגידול ומאגרי הגיוס המרכזיים של האסלאם הרדיקלי. המשך שגשוגם יזין את התרבות הג'האדית ויאפשר את התרחבותה הן בבלוצ'יסטן המתמרדת, והן בפנג'אב ובסינד, המאוכלסות והמפותחות ביותר שבפרובינציות של פקיסטן.

מן ההיבט הפנימי אפשר לומר אף שהטליבאן הוא בבחינת איום דחוף וממשי יותר מאל-קאעידה ומשאר הארגונים הזרים שמצאו מחסה בפקיסטן משום שהוא יצירה מקומית, השואבת את הלגיטימציה ואת התמיכה שלה מתוך חלקים בחברה הפקיסטנית גופה. הטליבאן מציע חלופה למפלגות הפוליטיות הדומיננטיות באזורים השבטיים – 'מפלגת העם הלאומית' (Awami National Party) החילונית ומפלגות אסלאמיות מתונות. למעשה הוא מעצב זהות אתנו-דתית: האסלאמיזם הוא חלק מתפיסת הטליבאן בנוגע לזהות הפשטונית. זאת בנוסף להזדהות הרופפת של הפשטונים עם המדינה, כמי שרואים בעצמם חלק מ"אפגניה" או "פשטוניסטן" ושואפים להתאחד עם אחיהם מעבר לגבול, המהווים את הקבוצה האתנית הגדולה באפגניסטן.

לפיכך היעד הראשון של פקיסטן בטווח הקרוב הוא השגת שליטה בצפון-מערב וברצועה השבטית שלאורך הגבול המוכר כקו "Durand", שנקבע בידי הבריטים במאה ה-19 ולא הוכר מעולם על ידי אפגניסטן. שליטה כזאת תשרת בטווח הארוך את אחת המטרות החשובות של פקיסטן מיום עצמאותה – למנוע מאבק להיפרדות של הפשטונים. לשם כך יהיה צורך להשקיע בפיתוח האזורים השבטיים המופלים לרעה בתקצוב ובתשתיות. כחלק מפיתוח פוליטי יש לחזק את המנהיגות המקומית המסורתית בשבטים ולהחזיר לה את המעמד ואת הלגיטימיות, תוך כדי מתן זכויות פוליטיות הנשללות כיום מהמפלגות באזורים האלה. יצירת זיקה והזדהות עם המדינה מותנית גם בפיתוח כלכלי – בהשקעה מסיבית בחינוך ובצמצום העוני והאבטלה, שמעוררים עוינות ודוחפים צעירים רבים לידי הארגונים החמושים.

ההשלכות האזוריות הישירות של הנעשה בפקיסטן קשורות לעתיד הסכסוך ההודי-פקיסטני ולמלחמה באפגניסטן. במבט רחב יותר נראות השפעות גם על מאבקים אסלאמיסטיים במדינות נוספות באזור, ובהן אוזבקיסטן וצ'צ'ניה. האסלאם הרדיקלי, בהשראת אל-קאעידה ובשיתוף פעולה אתו, מבקש לערער את הסדר ואת היציבות במדינות שמתנהלות לא על פי ההלכה האסלאמית וחותר ליצירת מדינה אסלאמית מאוחדת במרכז אסיה, ואוזבקיסטן במרכזה. גם המשך העימות בין הודו ובין פקיסטן מתיישב עם מטרותיו.

מבחינת פקיסטן, הודו היא האיום החמור ביותר עליה, והיא מעוניינת להגיע ליישוב הסכסוך בסוגיית קשמיר. יחסיה האמביוולנטיים עם ארגוני הטרור הם אבן גוף מרכזית בדרך לשם. דלהי טוענת שאסלאמבאד לא התנתקה מעולם ממדיניות הטרור בידי שליח, ואף שנקטה צעדים נגד ארגוני טרור קשמיריים משלהי 2001 ולמרות הצהרות עקביות שלה בגנות הטרור, פקיסטן מואשמת שלא משכה את ידה מבני טיפוחיה בשני העשורים הקודמים. מתקפת הטרור במומבאיי בנובמבר 2008 העלתה שוב את מפלס המתיחות בין היריבות הוותיקות וקטעה את המגעים ביניהן, האחרונים בסדרה של ניסיונות הידברות שנעשו במשך שנים.

ישנה כמובן גם המהומה המתמשכת באפגניסטן, הניזונה מהארגונים החוסים בשטח פקיסטן. הנשיא קרזאי טוען נגד פקיסטן שהיא איננה פועלת בנחישות נגד הטליבאן האפגני ואל-קאעידה. גם בארצות הברית נמתחת ביקורת על התנהלותה של פקיסטן במלחמה בטרור, בין היתר מאחר שחלק ניכר ממיליארדי הדולרים שקיבלה בשנים האחרונות מצא את דרכו להתחמשות נגד הודו ולא למאבק באסלאמיסטים. עתה מבקשים בארצות הברית להתנות את מתן הסיוע הכלכלי שהבטיח הנשיא אובמה בפיקוח מוגבר על השימוש של פקיסטן בו.

הקהילה הבינלאומית רואה בדאגה את ההסלמה בפקיסטן, במידה רבה בשל הנשק הגרעיני שברשותה. החשש הגדול ביותר הוא כמובן מפני מהפכה אסלאמית

של אחריה ייפול הנשק הגרעיני לידי קיצונים אסלאמיים. אכן, התפתחות כזאת איננה בלתי אפשרית בעתיד וראויה למעקב קפדני. עם זאת, נדמה כי לצבא פקיסטן יש אחיזה איתנה למדי בנעשה במדינה, ודאי בכל הנוגע למתקני הגרעין, ולפיכך האיום איננו מוחשי בטווח הקרוב. פקיסטן מקבלת סיוע טכנולוגי לאבטחת המתקנים, אך לא התערבות צבאית ישירה.

החשיבות העיקרית של פקיסטן במלחמה נגד הטרור העולמי נובעת מהיותה מוקד רעש שהשלכותיו מתפשטות במעגלים רחבים – מקומיים, אזוריים ובינלאומיים. על כן מייגור תשתית הטרור בפקיסטן הוא תנאי ראשון והכרחי ברצף פעולות שמתחיל באזורים השבטיים בפקיסטן, נמשך מעבר לגבול בדרום ובמזרח אפגניסטן, והוא יסוד לפגיעה באחד מבסיסי הפעולה האיתנים ביותר של הג'האד העולמי. פקיסטן, חוליה מרכזית בשרשרת הזאת, עומדת מול הכרעה אסטרטגית: בין המשך המשחק באש בשיתוף פעולה עם ארגוני הטרור ובין הצטרפות מלאה למלחמה הבינלאומית נגדם.

סכנת הגלישה של הטרור מפקיסטן החוצה עלולה להתפתח גם לבעיה מזרח-תיכונית, ובכלל זה זליגה של ידע ואמצעים בכל הקשור לנשק גרעיני, והשפעות מידיות על ארגונים אסלאמיסטיים, שלמעשה כבר ניכרות באזור. הטליבאן, הפקיסטני והאפגני, ממוקדים בפעילות טרור ברמה המקומית, ואילו טווח הפעולה של מגוון ארגונים אחרים בפקיסטן, ובראשם אל-קאעדה, רחב הרבה יותר. אפקט ה"הדבקה" של האסלאמיזם מאיים על מדינות ערביות הנאבקות על זהותן כמדינות מוסלמיות חילוניות ומתונות, בעלות קשרים עם מגוון שחקנים במערכת העולמית, לרבות העולם המערבי. אלא שהאסלאם הרדיקלי הוא יותר מאשר איום על יציבותן של ממשלות אלה. בעידן גלובלי הוא תשתית לטרור חוצה גבולות, כמו זה שכבר התפתח ומסתעף בזירות שונות בעולם, והמזרח התיכון הוא מהמוקדים הפעילים והמסוכנים שבהן.

הערות

- 1 Global Research, August 31, 2008, National Archive. <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=10015>
- 2 Robertson, Nic, "Afghan Taliban Spokesman: We Will Win the War", CNN.com/Asia, May 5, 2009. <http://edition.cnn.com/2009/WORLD/asiapcf/05/04/robertson.interview.zabiullah.mujahid/index.html>
- 3 *The Wall Street Journal*/ India, July 8, 2009, India News: "India News Digest: Pakistan Created and Nurtured Terrorists, Admits Zardari". <http://online.wsj.com/article/SB124705009979010945.html>
- 4 Masood, Salman, "Terrorism Is Not Priority for Pakistanis, Poll Finds", *The New York Times*/ Asia Pacific. <http://www.nytimes.com/2009/05/12/world/asia/12pstan.html>